

1. Už dlhodobo sa aj na Slovensku vedú diskusie na tému obsahu vzdelania a výchovy. V poslednej dobe sa v tejto oblasti sa do značnej miery presadzuje utilitarizmus – predstava, že naše poznanie musí byť predovšetkým využiteľné. K čomu potrebuje dnešný človek dejiny?
2. Historik, rovnako ako iní sociálni vedci, nežije v slonovinovej veži dokonale neutrálnej vedy. Jeho práca je konfrontovaná so „spoločenskou objednávkou“, ktorá sa prejavuje v rôznych podobách. Na jednej strane sa písali dejiny spoločnosťou marginalizovaných a „mlčiacich“ skupín, hlásiacich sa ku slovu a hľadajúcich svoju identitu a svoje korene. Na druhej strane sa generovali vysoko konformné dejiny pritakávajúce panujúcim režimom a ich ideológiám. Každopádne, nielen v prípade týchto dvoch „krajností“ historiografia reaguje na podnety, potreby, výzvy prítomnosti. Sú pre ňu dôležité a poskytujú jej samej ako vede zmysel i legitimitu. Čo od nej dnes „spoločnosť“ očakáva? Aká je spoločenská objednávka a kto je dnes hlavným „objednávateľom“?
3. K akým výzvam a impulzom zvonku (z hľadiska tém a metód) by sa slovenská historiografia nemala obracať chrbtom? Môžete špecifikovať aj konkrétne z oblasti Vašej špecializácie...
4. Internet predstavuje v súčasnosti významné médium komunikácie aj v oblasti historiografie. Aký je Váš názor v tomto smere na kvalitu a obsah slovenského internetu?

VLADIMÍR KRIVÝ

(Ad. 1 a 2)

Ad. 1: Možno len bránime predstavu zašlého sveta, keď nostalgicky spomíname na klasické vzdelanie a vzdelancov z jeho produkcie. Na vysoké školy a univerzity sa dnes dostáva už nie iba „smotana“, ale takmer všetko z dorastajúcich ročníkov. Vplyv kultúrnych elít sa oslabil na úkor vplyvu entertainmentu a podnikateľského utilitarizmu.

„Dnešný človek“ z položenej otázky potrebuje dejiny vtedy, ak má túto potrebu prebudenu a keď veľkou historickou neznalosťou nezvýši, ale zníži svoju osobnú prestíž. Toto prebúdzanie sa nedeje bez vplyvu iných, dochádza k nemu pri spontánných rozprávaniach, spomienkach či hádkach, vzdelávaním, knihami a filmami, mediálnym pôsobením. Ide o potrebu kultúrnu a jej podpora je obranou kultúry a civilizácie pred infantilizáciou posilňovanou konzumerizmom a pôsobením masmediálneho entertainmentu. Ak túto kultúru a civilizáciu neuznajú ľudia v rozhodujúcich i ostatných pozíciách za hodnú udržania, ak ju nebudú považovať za ohrozenú čo len ľahostajnosťou, ak sa do ich mysle popri zábave a materiálnom úspechu už nezmesť nič iné, potom nebudú potrebovať dejiny a budú pracovať na tom, aby takéto zbytočnosti nezaťažovali ani mysle detí. Tento proces, ktorý vnímam ako hrozbu, postupuje.

Stretávanie sa s históriou prekonáva sebastrednú a prezentistickú predstavu, že svet začal narodením dotyčného; poskytuje mu vhl'ad do sietí udalostí a tak je aj dobrodružstvom poznania; poskytuje dlhšie časové merítka, kultivuje (tým a nielen tým) myslenie i to, čo ľudia považujú za dôležité; svedčí, že nič z nášho sveta nie je večné; učí, že na vysvetlenie historických rozhodnutí treba veci vidieť „vtedajšími“, nie „dnešnými“ očami. Zatiaľ čo na úrovni jednotlivcov ide o kultiváciu, identifikácie a lojality, na úrovni kultúry ide o sebaudržiavanie.

Infantilizmus aj ignorancia z neznalosti môžu vyhovovať manipulatívnym cieľom s ľuďmi, a to ešte nemusí ísť o zámernú mankurtizáciu (Ajtmatov). Manipulovať však dokáže aj história v službe ideológie (alebo práve vymýšľajúca ideológiu), ba i multikulturalistická história obchádzajúca konflikty.

Nadväzujúcou otázkou je, **kto** má zmienenú „potrebu dejín“ prebúdzat'. (S rozpakmi i záujmom som si všimol, že „potrebu dejín“ som napísal s úvodzovkami, ale prebúdzenie zostalo bez nich.) Ak vo Veľkej Británii dokážu výnosy z lotérie rozdeľovať tiež galériám a v galériách sa bežne pohybujú aj deti, je to príklad možností dokonca inštitucionálnych. V našich končinách by ale predbežne azda stačilo, ak by bolo odvrátené nebezpečenstvo vytlačania dejín zo školského vzdelávania. Samozrejme, je to problém: kto uverí, že nelobujete za vlastný skupinový záujem, kto uverí, že vidíte zajtrajšie ohrozenia lepšie než iní a kto ešte uverí, že má vôbec význam pýtať sa na zajtrajšok?

Ad. 2: Pokiaľ ide o Slovensko a strednú Európu, vyhrotená dilema historiografie písanej na štátne-totalitárnu objednávku a historiografie disidentskej, nie je aktuálna. Politické tlaky s využitím ekonomických možností však na Slovensku existujú, prejavujú sa v časoch prítomnosti nacionalistov v štátnej exekutive. Hrá sa najmä o školstvo, v ňom o učebnice a osnovy. Hra „kto bol na tomto území skôr?“ láka politicky naďalej, práve tak ako pomníčkovanie a rodenie otcov národa. Takéto objednávky smerujú k historikom a tí, ktorí nepomôžu, vraj aspoň nemajú prekážať. Tak ako vojnová Slovenská republika názorovo rozdeľuje (na väčšiu a menšiu časť) verejnosť, tak sa deje aj medzi historikmi a zmienené politické objednávky s tým počítajú.

Napriek tomu, väčšia časť vecí je v rukách (slovenskej) obce historikov. Dôležitejšie než pozerat' na želania politikov je neignorovať vývin škôl a paradigiem v zahraničnej historiografii - nech už ide napr. o výskum každodennosti či spracovanie vývinu veľkých teritoriálnych celkov, publikovanie prác s „viacstrannými“ pohľadmi a pod. Aj na Slovensku je veľká „objednávka“ zo strany verejnosti na pop-historické práce.

Národy by neboli bez nacionalizmov a tie zasa nemohli povstať bez mýtov, na ktorých sa podieľali aj historici. Oblúk, ktorý sa odvtedy urobil, možno azda vyjadriť tým, že dnes pre historika niet väčšej profesionálnej satisfakcie ako demytologizovať postavy a historické procesy. Kritické vedomie tak bráni kolektívnym akciám postaveným na falošných predstavách. Hlavnými výsledkami však azda nebude cynizmus a symbolické prázdno, pretože by ma trápilo, o čo by sa rôznorodé kolektívne akcie opreli.

PhDr. Vladimír Krivý, CSc. pracuje ako samostatný vedecký pracovník v Sociologickom ústave Slovenskej akadémie vied v Bratislave. Venuje sa najmä problematike volebného správania na Slovensku, regionálnym disparitám, hodnotovým orientáciami slovenského obyvateľstva. Spolupracuje s Inštitútom pre verejné otázky.